

מאות / רפי וייכרט

תמרורים

איך ייודע לך על דבר מותי? במודעה קטנה מטעם האוניברסיטה בפינת העיתון? ואולי כמה חברים יתאגדו למשהו אישי ויחתמו בזוגות ובנפרד כמנחת פרידה? דבר לא ישנתה ברוח שתיכנס לחדך דרך חלונות הבוקר. גם לא בתאורה או בהצללה או בטעם המים המינרליים אשר בכוס על השידה. כדרכך את שותה קפה בעודי רחוק בתוך המוות. סך איברים פנימיים קפואים בעור נצפד. היכן כעת כל פסגותינו? כשפסענו בעיר כנסיכי אספלט והרמנו תקרות בתים בצעקה? עכשיו אסתכל בך מתוך שיחי הפזורים בין הספרים. מתברר שבשביל זה הכשרתי אותם. שיקפו אותך כמו תמרורים לאחר מותי, שימשיכו לאותת לך מדי בוקר באותיות חמות את דבר אהבתי.

בשם שנבחר - היה אפשר גם להיות בצל חורש צלגוב ועדיין היינו זוכים באור. ולסיום, דוגמה אחרונה, הצצה לפני פרידה, רגע לפני שעולה האור על העיירה:

הדמדומים טפפו לנצח עד ליומחר, וכבת אחת ירד הלילה. העירה המפתלת לרוח היא גבעה של חלונות, ומהגלים המצלפים אורות הפנסים בחלונות קוראים לשוב היום ולשובם של המתים שנמלטו אל תוך הים. ברחבי החשכה הקוראת כלה, תינוקות וקשישים משחדים ומערסלים בשיר ערש לשנה.

עכשיו עם סיום שכזה - לא תרצו להתחיל את הכל מהתחלה?

אהרן כהן

אהרן כהן - שם עט. משורר, מתרגם ספרות לאספרנטו וללדינו.

חידת השמלה השחורה

אסתי ליידר: האורחים יבואו לך מלמעלה, הוצאת גוונים 2015, 270 עמ'

האורחים שבאים מלמעלה הם דמויות העבר של הסבים והסבתות, הדודים והדודות וצאצאיהם, שנספו או נמלטו מהשואה בעור שיניהם וממשיכים לחיות את השואה בשתיקות ורמזים ודיבורים, ומעבירים הלאה את חוויותיהם וזיכרונותיהם לדורות הבאים. יש כאלה שמצליחים להימלט. אולם מירי גיבורת הסיפור ממשיכה לחיות את העבר ואת מה שלא סופר, כחידה עמומה מטרידה ותובענית שפולשת אל חייה ופוערת אותם. בחלומות ודמיונות ותחושות מעורפלות היא יודעת את מה שאינה יודעת. כאילו שיש לה ידיעה תת-עורית, תת-סיפית, מדיומיסטית. הסיפור בנוי כעלילת מתח של החידה השואפת

והחגיגית, שמתגלית בבוידעם, שעוברת בין נשות המשפחה מדור לדור, ומגלמת את ההעברה הבין דורית הבלתי נמנעת של אפלה יקרת ערך. הספר כולו מרובד בתיאורי הירח, היער, צמחים, חיים בטבע, תחושות גופניות, מיניות, ריחות, טעמים, צבעים, מרקחות מאכל ותרופות, תיאורי מאכלים וריחותיהם וטעמיהם. מי שממשת במיוחד את החיים הטבעיים האלה היא הדמות המסתורית של ביילה, כעין שמאנית טבעית, חריגה בכל, מיוחדת במינה, החיה את עצמיותה האוטנטית. ביילה

מזכירה את דמותה של גמולה, ב'עידו ועינים' של עגנון, האשה הסהרורית, שמעלה שירה מן התהום, מצמחי האדמה והירח. שתיהן בלועות בעולמן המסתורי ולא שייכות לעולם הממשי. חיי הכפר היהודיים מזכירים במעט את העולם הכפרי שמתאר שאול טשרניחובסקי באידיליות שלו, מעלים תחושה חושנית של חוויות פגאניות מלאות חיוניות שאינן מתיישבות עם מה שמתואר בדרך כלל בתיאורי חיי היהודים בגולה, עם מה שמצטייר מסיפורי שלום עליכם, דבורה בארון או עגנון. דומה שעוצמת החיים הפגאנית עומדת כנגד החורבן והשואה כעקרון החיים מול עקרון המוות והיא זו שמאפשרת לשורדיה לשמור על נפשם ולהיברא מחדש. כמו כן היא מבטאת את השיבה לארכיטיפ האדמה כנגד ארכיטיפ הרוח של היהודי הגלותי. הגופניות, החושניות, הרגש והאינטואיציות שמפעילים את גיבורות הסיפור ואת הסופרת הנם מרכיבי העצמיות הנשית שהיא גיבורת הסיפור התת-קרקעית, זו שמלאותה וחיוניותה עומדות כנגד העולם הפטריארכלי-הגברי הדתי השולט.

רות נצר

הגוף היחיד שיצא לאור לאחרונה הוא ספר שיריה העשירי של רות נצר.

לפתרונה שיגיע ממש בסוף הסיפור והוא מממש את הפתגם ביידיש שאומר: הבן מקווה לזכור מה שהאב מקווה לשכוח. מירי כבת דור שני לשואה מממשת את מה שדינה ורדי מכנה 'נושאי החותם' ('נושאי החותם', 1990), כלומר, הדור השני לשואה שחי כנרות הזיכרון של העבר. הספר הוא כעין העלאה באוב של סיפורי העבר. כולנו נושאים בחובנו רוחות רפאים. ויש מאיתנו שחשים שהן תובעות שניתן להן פתחון פה, שנשיב אותן לחיים ולו רק באותיות פורחות, כדי שיוכלו להיפרד מאיתנו, וכדי שנוכל להיפרד מהן.

להשפעות השואה יש כוח קרינה רדיואקטיבי שמגיע עד הדור השלישי. כך כותבת הפסיכואנליטיקאית יולנדה גמפל ('ההורים שחיים דרכי', 2010) שמתארת כיצד הסיפורים שלא סופרו מסופרים כסימפטומים נפשיים בדור השני והשלישי. את הקרינה הזו אנו חשים בספר. אלא שהספר אינו עוסק בשואה ובהשמדה, אלא בכוחות החיים של נשות משפחה אחת מסלובקיה לדורותיה, נשים עתירות עוצמה, שנאמנות לעצמן ולרגשותיהן. אסתי ליידר שהיא פסיכותרפיסטית שמתפלת ביוצאי שואה ובני הדור השני לשואה ב'עמך', מתארת את הגיבורה כבת דמותה, כפסיכותרפיסטית שמתפלת ב'עמך', והיא מצליחה בכתיבתה לא ליפול בפח הפסיכולוגיזציה.

אפשר שהסיפור שלה שואב מחומרים אוטוביוגרפיים ואפשר שלא. מכל מקום, הספר עצמו הוא ניסיון לטפל בחוויות שנושא עמו מי שנפגע בקרינה שמחלחלת מהטיפול בשואה של משפחתו ושל אחרים. לטפל על ידי מתן עדות ועצם השבת הזיכרון, על ידי הבידור מהו זיכרון ומהו דמיון, כדי להיפטר מתעוועי האי ודאות שמחבלת בנפש, כדי לדעת מה היה שם, מי היא הדמות שמנסים להסתיר את קיומה ולמה, וכדי לא להתערבב בה.

ניכר שהמסע אל העבר ומסע הכתיבה הזה היה הכרחי לגיבורה ולסופרת. אף שזהו ספר ראשון למחברת, הוא כתוב בשטף, בשפה קולחת, ובמיומנות של בניית דמויות ושזירת עלילה מורכבת שנעה קדימה ואחורה, מעולם פנימי לחיצוני, עלילה מרתקת ומרגשת. מה שמניע את העלילה הוא תעלומת השמלה השחורה, האפלה